

lojalnimi podjetji in polemizira zelo pridno proti soc. demokratičnim časopisom. Izhaja 2-krat mesečno in stane K 2.—.

KAJ GLEDAŠ ME TAKO HLADNO?

FRAN ŽGUR. PODDRAGA.

Kaj gledaš me tako hladno
z velikimi očmi?
Nekdaj sem gledal v njih nebo,
vso srečo mladih dni . . .

Vso srečo dni zaljubljenih,
a zdaj moj ves pekel —
A vendar, draga, jaz bi v njih
izgnanec rad zgorel!

Kaj gledaš me takó hladno?
Glej, zunaj cvete maj —
Drhti zaljubljeno nebo —
drhteč te čakam zdaj!

SOCIALNI TEMELJI NRAVSTVA.*) BERTA PAPPENHEIM. PREV. LEDA.

Ako se oglašam k vprašanju, ki ga označuje gornji stavek, ne mislim poskušati, da bi isto rešila v smislu, ki tvori tolikokrat središče npravstva, namreč: je-li v ustavitev nekih pogubnih prikazni našega družabnega življenja pripravnejše reglementiranje ali pa dvignenje policijskega nadzorstva. V tem vprašanju smejo pač le strokovnjaki zahtevati popolno kompetenco.

Jaz nameravam razmotrivati to vprašanje sè stališča svoje stroke, svojega poklica kot žena — poklica, ki nam vsem nalaga dolžnost, da stopamo po svojih močeh in po priložnostih, ki jih imamo, v službo skupnosti.

*) „Die Frau“, 9. letnik, 3., zvezek za december 1901.: Die sozialen Grundlagen der Sittlichkeitsfrage, von Bertha Pappenheim. — Ta velezanimivi članek sem prevela, ker je isti nekak resumè vsega, kar smo o tem vprašanju pisali v „Slovenki“, ter se čudovito strinja zlasti s tem, kar je opetovano naglašala urednica našega lista. Morda bo tuja pisateljica imela več upliva do izvestnih krogov nego Ivanka, Nada, Leda itd. Op. prev.

Npravstva se drži mnogo podrobnosti, vsled katerih je lahko razumeti plašost, — deloma prirojeno, deloma po vzgoji vcepljeno, — ki nas navdaja, kedar se hočemo s tem vprašanjem baviti ali pa celo javno o njem govoriti. Sama sem preživela v sebi vse spremembe tega strahu, ko so me vzgajali kot »višjo hčer« — »iz dobre hiše«, v smislu Gabrijele Reuterjeve. Vem, da je med trenutoma naivnega začudenja in groznega razumevanja dolga lestvica mučnih in težkih čustev, katerih se človek vse svoje življenje ne znebi. Jasno nam mora postati, da so na svetu razmere in dogodki, ki se jih niti ne dá omeniti, ne da bi to moralno čuteče ljudi, tudi oženjene, jako mučno ne zadelo. Potem pa ni težko priti do zaključka, kako strašne boje sè sramežljivostjo, sramoto in ponižanjem mora prestati mnogo tisoč človeških bitij, dokler ne padejo tako globoko, da si smejo drugi prilaščati pravico, da hinavski o njih molčé.

Kar nam je mučno misliti in grozno si predstavljati, to naj pustimo drugim doživeti, pustimo ravnodušno, mirno?

Če bi npravstveno vprašanje pomenjalo le moralno borbo posameznikov, kateri bi, ako slučajno omagajo, za skupnost ne prišli dalje v poštev, tudi tedaj bi po mojem menenju bilo kruto, gledati to borbo in počasno padanje ljudi ter o tem zmajevati z ramami.

Toda prostitucija kot moralno hiranje in umiranje posameznikov ni npravstveno vprašanje. Ona je le grozen znak, da imamo socialne razmere, ki pospešujejo take protisocialne pojave kot posledice.

Upogled v te protisocialne posledice socialnih razmer nam je možen o mnogih prilikah. V goli jasnosti jih n. pr. spoznamo, ako čitamo število, ki jih priobčuje statistika redarstvenih zapiskov in bolniških blagajnic. Ustrašimo se o taki priliki, pa mišlimo, da se je morda skratec igral z ničlami v tiskarni ter jih nekoliko preveč nasul. Toda ne, števila so prava . . . Ta

števila nas preganjajo. Polagoma postanejo važnejša, ilustrirajo se takorekoč sama s slikami jada in trpljenja, telesnega in duševnega propadanja, in s tal strahu pred to mnogolično propalostjo vzdihuje in se vspenja neprenehoma kvišku krepko usmiljenje.

Ne slabotno usmiljenje, ki bi vzdihovalo ter se v stran obrnilo, marveč usmiljenje, ki sliši in gleda s srcem in razumom, — kjer je potrebno, premaga plahost ter se spremeni v pogumno pripravljenost do dela, do pomoči. Take dogodke doživi marsikdo v sebi. Javljajo se brez vsake sentimentalnosti močno ali slabeje. Po individualnosti se kažejo bolj na čutni strani, ali pa bolj na strani razuma. O takih dogodkih bi lahko rekli, da so vzbudili socialno vest.

Čudno je, da vprašanja, ki nam ga vzbujena socialna vest takorekoč usiljuje, tako, da nanje ne moremo molčati, da torej socialnega vprašanja ne smatramo docela za najvažnejše vprašanje skupnih koristi, za vprašanje človeštva, ampak da se isto, razkrojeno v delna vprašanja, mnogokrat spremeni v boj med možem in ženo ter tako zgubi na svoji veličini. Vsled preprirov in malenkostnih spopadov na poti pozabimo semtertje docela na smoter, na prospeh skupnosti. Take ovire opazujemo posebno določeno na vsej črti ženskega vprašanja, v nasprotovanju možkih proti pridobitvenim naporom, študijam, političkim in občinskim pravicam žen.

Res je, da se udeleženi možki in kratkovidneži med neudeleženci, v kolikor se njih nasprotovanje giblje v mejah konkurence in borbe za kruh, lahko o tem sklicujejo na navidezne razloge, ki bodo jim se še dolgo časa zdeli merodajni. N. pr. zdravnik se boji zdravnice — konkurentinje; lahko si torej mislimo v eksistenčnem boju razmere, vsled katerih se zdi posameznim možkim študiranje žen nevarno ali pa celo pogubno. Tekmovanje

spolov priznavati sè stališča človeškega razvoja kot koristno, to zamore pač le človek, ki ume precej abstrahirati in je poleg tega še na zunaj neodvisen.

Drugače pa je z npravstvenim vprašanjem kot etičnim momentom. Kakor je le ena resnica, tako je le ena npravnost. Nam je v smislu vprašanja, ki ga tukaj razmotrujemo, »npravno« vsako dejanje in nehanje, ki nalaga posamezniku morda premagovanje ali žrtvovanje, ki pa skupnosti koristi. Nenpravno pa imenujemo vse, kar je posamezniku morda v uživanje ali veselje, kar pa skupnosti škoduje. In ker pomenja skupnost nerazdelno in neločljivo jedinstvo koristi obeh spolov, ne more biti enostransko spolno naziranje npravstva nikdar logično niti pravično.

In tako je dvojnato naziranje npravstva, ki je širom znano pod geslom dvojne morale, v resnici prištevati največjim krivicam, ki se jih mora civilizacija sramovati.

Najbližji razlog, da možki krogi posvečajo svojo pazljivost npravnosti žen in deklet, je naraščanje »zle bolezni«, kakor baje na Ruskem imenujejo z diskretnim skupnim imenom uničujoče posledice prostitucije. — V varstvo možkih torej! Lahko slišite iz ust frivolnih mož, da »bab ni škoda«, kajti one da »nočejo nič boljsega.« A možje! — Treba še le dokazati, da-li nobena noče nič boljsega, ali pa, če tisoči njih deloma nič boljsega ne vedo, deloma ne znajo. In v zvezi s takim pojmovanjem vidimo, kako možki v mnogih družtvih, o predavanjih, da, tudi v parlamentih govore in se posvetujejo o rastoči nenpravnosti žen in deklet. Meni se sicer zdi, da število pravičnih in razsodnih mož, tudi takih, ki s svojimi nazori stopajo v javnost, — vedno raste. Vkljub temu pa še vedno vodi mišljenje nerazsodne množice večina takih mož, ki so ponosni na to, da poznajo »habe« in ki niso morda nikdar pogledali v dušno in čutno življenje normalnega, poštenega ženskega bitja. In kaj

pravijo ti moške? Z nepresežno indolenco, s pomilovanjem ali zasmehom, s samozavestnim pomežikovanjem ali sitim gnusom ponavljajo ti mojstri logike kakor nekaj samo po sebi umljivega: Dekleta so pokvarjena, ker so pokvarjena. No, to pa jednostavno ne odgovarja resnici. Res je sicer, da je v družbi mnogo nebrzdanih, pokvarjenih elementov, in če ne bomo energično delali proti temu zlu, bo jih s časom še več. Toda mnogo mnogo deklet, ki so dandanes pokvarjena, so taka, ker je družba pustila, da so prišla na kriva pota, in ker jim, dokler so omahovala, dokler so stala na razpotju med dobrim in zlim, ni pomagala, da bi postala dobra.

Z besedo pomagati seveda ne razumem pomoči v smislu dobrotvorstva, nego to mi je: svetovanje, varstvo, pospeševanje in dovoljevanje vseh pravnih in političkih sredstev, ki jih potrebuje vsak človek, mož ali žena, da si ohrani fizično in нравno eksistenco. Sledimo vendar enkrat toku življenja takega bitja, katera sita, nepreiskušena dostojnost tako rada obsoja. Vseeno, kjer zagleda dekle luč sveta, ali v kaki hiši na dvorišču v Berolinu, ali v tvorniškem okraju Londona, ali v kakem »ghettu« (židovskem mestnem okraju) v Galiciji -- milieu ima povsod isti značaj. Telesno brez nege, opazuje otrok reči, ki njegovo zdravo razvijanje v vsakem oziru ovirajo. Spalnice so prenapolnjene, in pred otrokom se odigrava pehanje k eksistenci in za eksistenco kot edina vsebina življenja. Tudi to vemo, kako je s podukom in izobrazbo, z vzgojo in nadzorstvom. Vse nedostatno ter nikakor ne odgovarja zahtevam, katere pozneje neizprosno stavi življenje. Vse kar nam n. pr. nemška država v tem oziru nudi, je prisilno obiskovanje šole do 14. leta. Nihče pač ne bo hotel resno trditi, da je v tej dobi dekle zrelo na duhu, da bi moglo samo odločati o svoji usodi ter si samo skrbeti za svoj kruh, in vendar je na tisoče slučajev, da morajo

dekleta s tem trenutkom začeti skrbeti sama zase. Pa vzemimo ugodnejše slučaje, v katerih se dekleta pojdejo učiti h kaki šivelji, krojačici, modistki ali v trgovino in tako dalje. — Na vseh poljih, od delavke v tvornici do učiteljice in uradnice, je žensko delo o enakih vspehih še vedno slabše plačano nego delo moža. So mezde in plače, ki nam naravnost stresajo srce. No, in če tako v vsakem oziru slabotno, nedostatno vzgojeno, za svoj poklic nezadostno izučeno dekle opazi in izve, da je na svetu način pridobivanja gmotnih sredstev, ki mu brez truda nudi breskrbno, udobno življenje v vabljeni zunanosti, potem je pač le prelahko razumljivo, da opravičljivo, ako noče dalje nositi mučeništva poštenosti. In tako vidimo, kako se natakariče, prodajalke, šivelje in modistke, baletéze in koristke prodajajo, prodajajo več ali manj težkega srca. Možki svet se v svoji nravnosti zgraža nad tem — pa, recite, bi se li mogle prodajati, če bi ne našle k u p c e v?

Baš v tem tiči grozna krivičnost, če sta dve osebi skupaj storili zločin, da se eni naloži vso krivdo, dočim je druga v očeh sveta brez madeža. Nalašč sem rekla: brez madeža v očeh sveta, kajti po nespremenljivih zakonih narave tak zločin ne uteče kazni. Ni mogoče, da bi tukaj natančno govorili o vprašanju, ki se tiče globin in višin človeškega življenja, katerega podrobno proučevanje bi napolnilo celo človeško dobo in v katerega srečno rešitev bo trebalo delo in prizadevanje vekov. Vendar bi mislila, da sem stavljeno si nalogo rešila zelo nezadostno, ako bi ob teoretičnem razmotrivanju ne pokazala na polja, na katerih nam vzbujena socialna vest odpira in odkazuje docela določene kroge delovanju in zanimanju, na kroge, ki obstajajo navidezno za-se, ki so pa, kakor se prepričamo, ako se malo bolj uglobimo vanja, med seboj nerazdružljivo zvezani in zapleteni.

(Dalje.)

govem imenu so se odločujoči gospodje opotikali, ker je slovansko.

Plečnik je poskušal že enkrat nastaniti se stalno v Ljubljani; ni se mu posrečilo, moral je v tujino. In tu nas morajo še le tujci na-nj opozarjati! Težko je ne pisati satire . . .

MOJA DUŠA. FRAN VALENČIČ. DUNAJ.

V temnih, trudapolnih urah
ti prihajaš, kakor megla,
ti odhajaš, kakor rosa,
žalostna, potrta.

O, zakaj bojiš se mene? —
Kaj so ti pretesne prsi,
tak nemirne kakor morje,
da od tod hitiš.

Odbežali so mi dnovi
in minute davno prošle,
jasne kakor zlato solnce,
črne, kakor noč.

Vsi trenotki, polni raja,
večnolepi, najsvetejši,
plavajo kot črna tica
nad globokim breznom.

V večnih, dolgotrajnih borbah,
v razkosanih harmonijah,
kakor v blaznem nepokoju
s tabo jaz živim.

Pal sem, pal v cvetoče gaje,
pal sem, pal v neskončno morje,
in gasil si v prsih ogenj,
in objel mladost.

A sedaj mi duša plaha . . .
Srce moje, ti si mrzlo . . .
Vsepovsod se meni roga
grehov mojih stud.

SOCIALNI TEMELJI NRAVSTVA. BERTA PAPPENHEIM. PREV. LEDA.

(Nadaljevanje.)

* * *

Med kopo prikazni, katerih škodljivost opazimo morda še le tedaj, ko smo jih

delj časa natančneje gledali, nas takorekoč bôde v oči vprašanje o stanovanjih.

Kdor se je tudi le površno bavil z oskrbovanjem revežev ter imel pri tem priložnosti, da se je osvedočil o stanju, v katerem se nahajajo stanovanja ljudi, ki nimajo nobenih sredstev, se kmalu prepriča, da proti obstoječim nedostatkom nima vse teoretično razmotrivanje nikakoršne vrednosti. Treba-li okrepiti zginjajočo religioznost, ali pa na mesto nje postaviti нравni pouk — potrebujemo li propovedi ali omike — dokler bodo stanovanjske razmere delovale s silo na to, da dobijo ljudje glede obnašanja in čustvovanja debelo kožo, dotlej ne bode padala graja radi posurovljenja na sloje, ki postajajo bolj in bolj surovi, marveč na korporacije, ki ne zastavijo vseh moči, da bi prišle takemu posurovljenju uspešno v okom. So bivališča, v katerih bi se okrog mize, ako bi je bilo, ne moglo zbrati število prebivalcev, ki se morajo tukaj po noči stlačiti vodoravno na najneverjetnejša ležišča.

Sè subjektivnega stališča najemnikov, podnajemnikov in prenočevalcev je njih neobčutljivost glede obnašanja, (ki je danes v mnogih slučajih že prirojena, izvečine pa pridobljena s tem, da se je dotičnik prilagodil neizogibnim razmeram), še sreča zanje. Kajti cela vrsta živalsko-človeških nagnenj in dejstev, v katerih se izražajo, se ne da jednostavno potlačiti ali zatajiti, in zato bi večja rahločutnost povzročila le, da bi množica še bolj in globlje čutila svojo nesrečo.

Z objektivnega stališča pa moramo seveda globoko obžalovati takšno do indolence ali surovosti vodečo topost v stvarih, ki tvorijo lestvico med brezbriznostjo glede dostojnosti in med kršenjem nravnosti.

Kajti navada brani ljudem, da bi vsaki dan in vsako uro spoznavali, kako neznosne in nevredne so razmere, v katerih živijo, in s tem jim gine volja in moč, da

bi se vzdignili do sklepa, da bi te razmere skušali na kak način zboljšati.

Ta ozka, v vsakem oziru nedostatna človeška bivališča pa niso samo zato v najširšem smislu besede nevarna in nezdrava, ker sloju ljudstva, ki je malo vajen, da bi se vladal sam, usiljujejo priložnost, da razvija spolno občevanje na pogubonosen način; ona so škodljiva narodu tudi za to, ker uničujejo pojme o domu, o bivanju v družini, ki bi mu naj bilo cilj, vreden, da za njim stremi. Tu ni prostora, ni zraka, ni luči, po končanem dnevnem delu ne morejo ostati udje iste družine sami za se v svojem krogu, kamoli okraski ali kaka udobnost v stanovanju — odkod pa naj po tem takem pride veselje do doma? Česar ne ljubimo, temu ne posvečamo nege, in česar ne negujemo, to se nam pogubi — v našem slučaju domačnost in družina.

Poleg vprašanja o stanovanjih nahajamo vprašanje o zaslužkih, ki glede važnosti prvo vprašanje še daleč prekaša. To vprašanje spada med stvari, o katerih se dandanes največ govori; ker se pa tu ne morem ozirati na ves obseg in ves pomen istega, bodi mi dovoljeno, da v zvezi sè svojim predmetom opozorim vsaj na tiste umetnike, katerih življenje zasluži toliko naše občudovanje, kolikor naše obžalovanje, na umetnike namreč, ki umejo shajati z običajnimi mezdami. Samostojna dekleta in fante, ki zaslužijo na dan 1 do 1.20 mark, in načelnike družin, ki zaslužijo po 3 marke, ako imajo le reden zaslužek, moramo prištevati že dobrosituiranim ljudem. Sedaj pa računite! Na teden po 18 mark za vzdrževanje družine, ki šteje povprečno 6—8 oseb. Poskušala sem ta račun večkrat, a rezultat mi je delal že na papirju velike stiske. Sedaj pa pomislite, ako bi morali posamezne postavke računa preživeti, ali pravzaprav prestradati z lastnim telesom ali gledati kako jih pretrpe na svojih telesih osebe, ki so nam drage! Ne

recite, da se človek tudi stradanju privadi, da mu isto postane lahko. So stvari, o katerih se ne smemo navaditi, da bi jih lahko pogrešali, ker bi, ako se jim odrečemo, pomenilo, da smo ponižali človeka. K temu še pride, da narava noče askeze. Sila malo je ljudi, ki bi se v svojem poklicu vprežne živine ali domačih živali drage volje odrekli vsakemu užitku, vsakemu velikemu ali malemu, modremu ali nespametnemu veselju, in potem ni težko razumeti strašne besede o »prostituaciji kot poboljšku zaslužka.« Vsa beda n. pr. v poklicu nataric, moralno in fizično propadanje na stotine deklet, temelji v delavskih razmerah, v katerih skoro ni mogoče shajati brez takozv. »nepoštenih postranskih zaslužkov.«

Slabo urejene mezde pa ne provzročajo le, da se morajo dekleta sama ponižati v kupljivo blago, nego one v mnogih slučajih onemogočujejo tudi možem, da bi sklepali legitimne zakone ter si nalagali vse stroške in odgovornost, ki so z istimi v zvezi. Posledica tega so divji zakoni, ki izročajo žene in otroke docela samovoljnosti, slabemu ali dobremu razpoloženju moških, in iz katerih, v zvezi s padanjem nramnega čustvovanja pri možu in pri ženi, nastaja obilica neizrecnega gorja, bede in srčnih bolečin.

Radikalno obrambo in pomoč proti vsakovrstnim zlorabam, ki izhajajo iz obstoječih mezdnih razmer, more nam nuditi le organiziranje dela, združevanje delavcev v strokovne zadruge.

Sicer pa se je že mnogokrat opozarjalo, kako odločilno lahko glede plač, pri katerih bi človek lakote umrl, uplivajo v blagodejnem in pravičnem smislu žene, ne le kot konsumetnje, nego tudi kot delodajalke. Seveda pa, da bodo mogle ta upliv dejanski izvrševati, morajo se naučiti opazovati, misliti, soditi in razširjati svoj pogled čez mnogokrat ozke meje domačega gospodinjstva. Ne da bi poslednje trpelo,

bi se potem marsikatera žena prepričala, da je pri tekmovanju na »venčkih s kavo« možno tudi višje zanimanje in višja častihlepnost nego ta, da se dá modistki ali šivelji 1—2 desetici manj dnine, nego ji jih daje »neekonomična« prijateljica ali soseda.

* * *

Dočim zahteva reševanje mezdnega in stanovanjskega vprašanja, ako se bavi ž njima posameznik, že nekakšnih teoretičnih predpostavk ter so uspehi na teh poljih odvisni od razmer, na katere mnogokrat ne more uplivati dotičnikova volja, — nahajamo pa v poselskem vprašanju velik odsek npravnostnega vprašanja, v katerem so posamezni slučajji pogostoma odvisni od uvidnosti, dobrohotnosti in pravičnosti dotičnih oseb ali družin.

Nočem tukaj govoriti o zločinih možkih udov hiše, kateri zlorabljajo, kakor jim je drago, neizkušnost, neumnost ali lahko-miselnost služkinj, marveč samo nekaj naj omenim, kar dame brezsrčno obsojajo in zabranjujejo, namreč »nemoralna razmerja« deklet. Izvečine postanejo taka razmerja nenravna še le vsled tega, ker gospodinje in glavarji družin niso umeli, ali pa se jim ni zdelo vredno, da bi ista sè svétom in dejanjem spreminjali v npravna.

Prihajam torej do vprašanja, ali naj nagon, ki ga je narava, da bi ne izumrle dotične vrste, položila v vsa bitja, obsojamo pri dekletih samo za to, ker so služkinje?

Če ima kakšna služkinja, da se poslužim tehničnega izraza, ki ga rabijo gospe, kakšnega vrtnarja, služabnika ali mesarja »za fanta«, ker upa v svojem sreju, da se na ta način omoži in preskrbi za starost, ne dela v bistvu pač nič druga, nego domača hči, ki koketira sè svojimi »partnerji« pri tennisu in na plesih. Samo to je razlika, da je gospa na »uspehe« svoje hčerke ponosna, dočim meri uspehe svoje služkinje z docela drugim vatlom.

In v napitnicah, pri zarokah in porokah, naglašajo radi, kako romantično sta

se mlada dva spoznala in zaljubila; enako znanje in ljubezen služkinje pa lahko provzroči, da jo odpuste iz službe ter tako docela pahnejo v propast.

Kakor ne sme biti v nijedni stvari, ki se tiče morale, privilegiranega spola, tako ne sme imeti predpravil tudi noben stan, in zato si moramo »znanja« služkinj in koketiranje domačih hčera razlagati iz istih vzrokov, iz istih razlogov jih presojeti ter z istega vzgojnega stališča pobijati.

Poselsko vprašanje je morda tisti del socialnega vprašanja, na katerem najlažje dokažemo, da se je vzbudila naša socialna vest, kjer zamoremo najprej uveljaviti pravičnost.

Volja in možnost hodita tu lahko mnogokrat vsprejeto, kajti, kakor sem že omenila, za to ne treba nikakšnih študij, nikakšnih priprav niti preosnov v javnih ustanovah, da pokažemo človeški duši, katera biva z nami pod isto streho, z dobrotu, potrpežljivostjo, prijazno pozornostjo in ljubečim zanimanjem za njene osebne zadeve — pot do poštenega in zdravega življenja.

Gospodarji in gospodinje naj bi se trudili, da si pridobe zaupanje služkinj: saj so iste v nekem smislu njihove varovanke. Zaupanje, toda brez pogršene in neumestne zaupljivosti, zamore avtoriteti delodajalcev le koristiti.

(Pride še.)

NAJDENIŠNICE NA RUSKEM. J. F.

Prvo najdenišnico na Ruskem je ustanovila carica Katarina II. leta 1764. v Moskvi. Ljudstvo je dalo temu zavodu ime »bela hiša.« V začetku je imel ta zavod 253 otrok na leto v svoji oskrbi, a danes jih ima letnih 25.000. Ta najdenišnica je sploh največja na svetu (brez porodnice!), obsega mimo postranskih prostorov, shramb, hodnikov itd., 19 velikanskih, svet-

SOCIALNI TEMELJI NRAVSTVA. BERTA PAPPENHEIM. PREV. LEDA.

(Konec.)

* * *

Iz dosedanjih razmotrivanj izhaja, da so za one sloje prebivalstva, kateri so vsled skrajno neugodnih življenjskih pogojev tudi moralno manj odporni, v mezdnih in stanovanjskih razmerah tista tla, na kojih se bujno razvija plevel nenravnosti, mnogokrat proti boljši volji udeležencev.

Nasproti temu, vsled sile kupljivemu blagu nahajamo pa celo vojsko kúpcev, za katere ne veljajo tisti argumenti, s katerimi se da opravičevati neposedujoče sloje, oškodovane v svojih človeških pravicah.

Omenila sem, če se v resni diskusiji govori o nravnosti ali če se o tem predmetu razpravlja v dotičnih spisih, da se pri tem z moške strani sklicujejo vedno na »zgodovinsko dejstvo«, da je prostitucija prikazen, ki spremlja človeško civilizacijo od njenih prvih početkov. Iz preteklosti in sedanjosti se potem sklepa na bodočnost, češ, da bo tako tudi za vedno ostalo, in tako pridemo do komodnega zaključka, da naj družba položi svoje roke v naročje ter se filozofično uda v neizbežno usodo.

No, to je menda pač res, da je bil od nekdaj in bo vedno med moškimi in ženskami izvesten odstotek takih, katerim je že prirojena lastnost, ki jih skoro nepremagljivo sili, da se nebrzdano udajajo svojim strastem. Slabotnejši med njimi padejo kot žrtve svoje razuzdanosti; krepke narave morda včasih premagajo napore, katerim so se same izpostavile. A relativno majhno število takih prikazni ni tudi nikdar dalo povoda za socialne skrbi, pač pa prevladanje istih, kakor postanejo semtertje po kaki kazenski pravdi obče znane in simptomatične. — Posamezne slučaje kuge ali legarja moramo same po sebi tudi le

s stališča prizadete osebe obžalovati. Razlog, da se v urejenih državah o sporadičnih slučajih kuge ali legarja izdajajo obširne profilaktične naredbе in naredbе v svrhu saniranja, je nevarnost da bi se bolezen ne razprostrla dalje, tako da bi se je nemoglo več zadržati in da bi ista, ko napade in uniči na tisoče posameznikov, neizmerno ne škodila celoti.

Isto nevarnost neizmerne škode za celoto imamo pa tudi na polju nravnosti; to nam naznanja dandanes mej ostalim statistika o mladostnih zločincih ter druge prikazni pokvarjenosti pri osebah v mladostni dobi.

Seveda ne smemo misliti, niti zahtevati, da bi se množico tistih, ki so vsled nedovoljnega vladanja samih sebe, vsled prilik, zapeljevanja ali drugih nagibov grešili proti zapovedim nravnosti, zamoglo teoretičnim potom dovesti do altruističnih nazorov.

Meni se zdi, da se treba o vzgoji naroda posluževati drugega sredstva. Pri večini ljudi izdajo malo argumenti, ki naglašajo, kar drugim škodi. Izdatnejša so dokazila, ki kažejo, kar nam samim škoduje, naši lastni osebi, na našem telesu samem, našemu najožjemu obližju, družini.

Zato bi se mora' o pred vsem higijeniško stran nravnstva zopet in zopet povdarjati ter razjašnjevati njeno dalekosežno važnost vsem, moškim in ženam. — Mladina naj bi se zavedala, da zares zbolji, če se uda izvestnim razuzdanostim, da so take bolezni nalezljive in nevarne ter da zamorejo uničiti srečo in blagostanje celih pokolenj.

S tem pa nikakor nočem reči, da je v tem oziru znanje podrobnosti potrebno ali tudi samo brez nevarnosti za vsakega. To le prepustimo strokovnjakom: javno razpravljanje o takih rečeh utegne stvari le škoditi, ker veliko množico brez potrebe odbija, namesto da bi jo privlačilo.

Po mojem menenju zadostuje, če se v

tem oziru v krogu lajikov razširja le toliko znanja, kolikor bi naj bilo sploh pristopnega znanja o higijeni vsem slojem naroda.

Kaj vedó n. pr. matere o bistvu škrlatice več, nego da je nalezljiva bolezen, ki lahko postane tekom razvitka nevarna ter da ji lahko sledijo še druge, semtertje zelo neprijetne bolezni.

Vsaka mati bi, in sicer opravičeno, glasno protestirala, če bi se prikazal na plesišču mladenič, ki se po škrlatici še ni docela »prelevil« niti okopal, pa bi hotel ž njeno hčerko plesati valjček. In tudi dekle bi vedelo, zakaj se ji je treba bati, da se je ta človek ne dotakne. Ako pa čez nekaj časa mlad mož, ki ima morda še hujšo bolezen, zaprosi za roko hčerke, tedaj navadno nihče ne ve ali pa noče vedeti, ne bode li zvezi, katero z radostjo pozdravljajo, vsled nedostatne npravnosti moža sledila bolezen in nesreča.

In sinovi, ko pojdejo na vseučilišče ali k vojakom, ali jim naj ostane zakrito, kam jih zamore dovesti prevelika količina nerazumevane svobode?

Med najvažnejše naloge v območju socialne prakse spada ta, da razjašnjujemo širokim slojem naroda zvezo med npravnostjo in zdravjem, in veselo znamenje je, da imamo (mi Slovenci še žalibog ne! Op. prev.) že lepo vrsto prosvetnih spisov, ki po pisavi in vsebini odgovarjajo dotičnim zahtevam. Društvo »Jugendschutz« v Berlinu si je mej drugim postavilo tudi to hvalevredno nalogo, da razširja take spise. Na eni strani je sicer dokazano, da pada v neštetih slučajih npravni nivó vsled pomanjkanja in revščine, in to pri ljudeh, katerih vsa eksistenca temelji na nestalni podlagi slabo plačane dneve; na drugi strani pa moramo krepko naglašati, da dovajata bogastvo in prešernost na drugem tečaju naše družbe do istih izgredov in prestopkov, kakor pomanjkanje in siromaštvo. Ob nepremični in neizpremenljivi pravičnosti in pravilnosti v razmerah narave

pa vidimo, da posest in premoženje ne zmoreta nikdar, da bi ustavila zle posledice, ki jih ima kršenje npravnosti. Naj se jih še tako zakriva, pokriva in taji, vsekako se pojavijo v obliki bolezni, degeneracije in propadanja družin in rodov.

* * *

Opazovali smo, da obstojijo zahteve npravnosti, (ki se seveda ne nanašajo samo na spolno življenje človeštva, dasi vidimo te zahteve npravnosti v spolnem življenju v ospredju) — da obstojijo v normah, katerih ne moremo mimoiti, ako se naj človeštvo višje in višje razvija; o tem se nam vsiljuje vprašanje: imamo li činitelja, katerega lahko uspešno porabimo v vseh socialnih razmerah, da bo služil npravnosti ter jo podal v last vsem udom družbe? Odgovori se lahko: da, imamo takega faktorja — v vzgoji.

V resnici je predmet: vzgoja kot del npravstva — tak, da bi se o njem samem dalo napisati mnogo študij in razprav.

Ločeni oddelki vzgoje so: koedukacija — skupna vzgoja obeh spolov — moralna vzgoja, vzgoja naroda s pomočjo javnih ustanov, kakor čitalnic itd. — Jaz pa se zainorem seveda držati na kratko le tega, kar je v najožji zvezi z mojim predmetom in česar ne morem zamolčati.

Velika množica naroda, ki je vsled gori opisanih socialnih nedostatkov najbolj izpostavljena napadom na npravnost, uživa povprečno najmanj vzgoje. Poleg tega pa to, kar se navadno razumeva z besedo vzgoja, ni nič druga, nego oborožanje posamezneža za boj proti vsem ostalim. Ker pa zapovedi npravnosti zahtevajo mnogokrat namesto samoljubja zatajevanje, provzročča vzgoja, kateri je edini smoter ta, da bi uveljavila lastno osebo, v npravnem življenju konflikte, katerim enostransko vzgojeni individuum ni kos in v katerih mora omagati.

Cilj premišljene npravne vzgoje presega daleč strokovno, državljansko oborožitev

za borbo v življenju. Ona naj je v tem, da kaže mlademu naraščaju pot med željenjem, dovoljevanjem in odrekanjem. Za vzgojo, ki ima opraviti s tako nežnimi vstreptaji in tako močnimi občutki srca, ne more skrbeti država neposredno, kakor skrbi za strokovna učilišča, čeprav bi bil to ideal vseh in največje važnosti za državo samo. Taka vzgoja je možna le v družini. Država ima pa skrbeti za to, da omogoči družinam, njih predstojnikom in udom, prvi pogoj za tako vzgojo: čas — in jim dá s tem duševno in telesno svežost in eneržijo, da se zamorejo drug drugega vzgajati. Kajti, ako čujemo dandanes po vsem svetu to žiti, kako pada morala in nrvnost, najdemo tej prikazni glavni, notranji vzrok, ki velja enako za vse sloje družbe, v tem, da imajo starši premalo časa in zato premalo razumevanja in eneržije za vzgojo svoje dece.

Kakor je zapoved starega zakona o posvečevanju sobote, v moderni obliki nedeljski počitek, do dandanes ostala naredba dalekosežnega nrvnega pomena, tako je zahteva, da bi se za vse delavce vseh strok povprek znižala delavna doba, le nadaljevanje iste misli in primena na naše brzožitne in intenzivno delujoče pokolenje: čas in mir za omiko in v prospeh človeštva!

Naj se nikogar ne sili, da bi se z vzgojo mladine, ki je tako velike važnosti za skupnost, moral baviti le kot s postranskim poslom, pri katerem sta uspeh ali neuspeh odvisna od zveze raznih slučajnosti. Kajti vzgoja naj bi dajala mladini na pot v življenje merilo za to, kar je vredno naših naporov in kar nam je zavreči; ona naj polaga temelj samovladi in samovzgoji, iz katere edino vzklije ljudem moč, da si znajo za se rešiti nrvnostno vprašanje.

In tako sem poskusila, — res, da le v jáko površnih obrisih in skokoma — pokazati na velikaško polje dela, ki se

razprostira pred vzbujeno socialno vestjo. To polje je neizmerno, saj obsega vse življenje; a vsakdor, ki ima veselje do dela, najde na njem točko, kjer ga zamore začeti obdelovati.

In tega socialnega dela se drži poseben, vzbujajoč in osrečujoč čar. Kakor v bajki, tako se spreminja tukaj vse umazano in gnusno v — čisto zlato.

**BORIS GODUNOV. A. S. PUŠKIN.
PREVEL EDVIČ.**

I.

1. Kremeljske palače.

(20. febr. 1 1598.)

Kneza Šujskij in Vorotynskij.

Vorotynskij. Upravljati oba sva v mestu dolžna,

No, vidi se, da nimaš dela s kom:

Moskva je prazna, a za patrijarhom

Ves narod se podal je v samostan.

Kaj misliš ti, kako nemir konča se?

Šujskij. Kako konča se, lahko izpoznaš:

Še malo narod pokriči, pojoče,

Boris namrši malo se nevoljno

Kakor pijanec, če več vina ni,

In konečno seveda milostno

Soglasi se lepo sprejeti krono,

Potem — potem bo z nami gospodaril

Po prejšnjem.

Vorotynskij. No, prešel je mesec že,

Odkar zaprvši v samostan se s sestro

Odrekel se posvetnega imetka.

Ni patrijarh, bojarji, svetovalci

Skloniti niso mogli ga do zdaj;

Ne čuje nič, ni solznih opominov,

Ni prošenj, ni zahteve vse Moskvè,

Ni glasov preuzvišene sinode.

Njegovo sestro so zastonj prosili,

Naj nagovarja ga oblast sprejeti:

Ta nuna-carica je trdna kakor

Njen brat, neizprosljiva, neganljiva:

Prav sam Boris ji je ta duh vsadil.